

ДИСКУСІЙНА ПАНЕЛЬ 1

ШКІЛЬНА ОСВІТА ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ

ОСВІТА В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ДУМКИ КЛАСИКІВ

*Гуменюк Вікторія Вікторівна*аспірантка 3 року навчання Докторської школи імені родини Юхименків
Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Мета реформи шкільної освіти, яка нині відбувається в Україні – перетворити навчання в школі на інструмент гармонійного розвитку та успішної соціалізації учнів, аби по закінченню школи вони були готові до самореалізації та свідомого життєвого вибору. Попри розроблену низку нормативних документів та наявність Концептуальних засад реформування середньої школи «Нова українська школа», відкритими залишаються питання про суспільні умови, в яких функціонує сучасна школа, та соціальні зміни, що формують запит на зміну суті, ролі, та змісту освіти. Тому важливо підтримувати дискусію щодо суспільних вимог, яким повинна відповідати шкільна освіта, аби бути сучасним інструментом розвитку та соціалізації.

Тези присвячені опису суспільних змін, які мають місце у зв'язку з постіндустріальною суспільною трансформацією, та узагальненню вимог, яке ставить перед шкільною освітою інформаційне/постіндустріальне суспільство на основі праць Деніела Белла «Прийдешнє постіндустріальне суспільство. Досвід соціального передбачення», Пітера Дракера «Пост-капіталістичне суспільство» та Елвіна Тоффлера «Зміна влади: знання, багатство та насилля на порозі ХХІ століття».

Суть змін на тлі труднощів визначення «постіндустріального» суспільства

Попри подекуди діаметрально різні оцінки теоретиків інформаційного/постіндустріального суспільства в частині його революційності, або, навпаки, еволюційності, у поєднанні з розмаїттям критеріїв оцінки, беззаперечними є власне зміни, що формують новий, відмінний від індустріального, тип суспільства, адже «змінене під впливом нових технологій суспільство вже ніколи не буде таким, як було» [1, с. 203].

Задля подальшого розуміння контексту творення сучасного суспільства важливо перерахувати низку ключових змін, і це в своїй книзі «Теорії інформаційного суспільства» робить британський соціолог Френк Вебстер [5, р. 9-21]. Вони такі:

- злиття інформаційних та комунікаційних технологій;
- домінування інформаційного сектору економіки;
- інформація, дані, знання, людський ресурс стають основним виробничим ресурсом для розвитку;
- найбільша доля зайнятих припадає на інформаційну діяльність та сектор обслуговування,
- значний ріст потреби у високо кваліфікованій робочій силі;
- «стирання» часових та просторових меж;
- індивідуалізація інформаційного середовища в залежності від уподобань та смаків конкретного споживача;
- перехід влади з інституційної в символічну площину,
- збільшення значимості ролі індивіда, взаємодія тяжіє до рівня індивідів;
- набуття теоретичним знанням першочергової, критично важливої значимості для розвитку;
- монополізація знань та їх доступність.

Постіндустріальна освіта: закладовані вимоги класиків

Описуючи школу, яка відповідатиме викликам посткапіталістичного суспільства або суспільства знань, Пітер Дракер виокремлює низку особливостей: [3, р. 198-209]

- традиційне поняття грамотності еволюціонуватиме, окрім звичних читання, писання, рахування необхідним буде вміння працювати з числами, розумітися на науковому знанні та динаміці розвитку технологій, володіти іноземними мовами;

- школа має перетворитися у відкриту систему, яка буде доступна для людей з різним рівнем освіти, основним завданням якої є наповнювати останніх мотивацією вчитися та підтримувати дисципліну сталого безперервного навчання;

- освітній процес виходить за межі освітніх установ для людей певного віку, навчатися потрібно буде протягом усього життя, вміння вчитися стає одним з базових;

- школа втрачатиме монополію на навчання, різні інституції – бізнесові, урядові, неурядові – муситимуть одночасно вчитися на навчати. Процес навчання стане невід'ємною частиною розвитку,

школам необхідно буде працювати в партнерствах;

- основна роль вчителя змінюється, рутинні функції зможуть виконувати автоматизовані алгоритми, натомість вчителям залишатиметься більше часу на те, аби працювати індивідуалізовано: визначати сильні сторони учнів, фокусуватися на них та вести учнів до їхніх найвищих досягнень.

Перехід до постіндустріального суспільства, в якому знання відіграють ледь не найважливішу роль, робить центральним саме індивіда, а центральність індивіда вимагає індивідуалізації освітнього процесу. Більше того, знання залишатимуться знаннями тільки я разі, якщо вони практичні: «Те, що ми нині називаємо знаннями, щогодини доводить свою значимість та перевіряється на практиці. Знання сьогодні – це інформація, що має практичну цінність, та слугує для отримання конкретних результатів» [3, р. 46].

Тема центральності знань та, як наслідок, освітніх інституцій, повсякчас виринає в роботі Белла. Це виглядає логічним, беручи до уваги «нового героя» суспільства, що ґрунтується на знаннях. Ним стає високоосвічений професіонал, технічний спеціаліст, науковець.

Знання завжди були необхідними для функціонування будь-якого суспільства. Проте саме зміна характеру знань, пояснює Белл, вирізняє постіндустріальне суспільство: «Що стало вирішальним для організації прийняття рішень та напрямку змін так це центральність *теоретичного* знання – пріоритетність теорії над емпірикою, та кодифікація знань в абстрактні системи символів, ... які можуть використовуватися задля висвітлення численних різноманітних сфер досвіду» [2, р. 20].

Фактично, з огляду на високі вимоги технічних знань та професійних навичок, освіта стає «умовою вступу» [2, р. 128] в постіндустріальне суспільство.

Потреба розширення горизонту системи цінностей постіндустріального суспільства, який би враховував цілісну картину суспільного добробуту, а не вимірювався виключно у форматі максимізації прибутків, ставить перед освітою завдання системного бачення картини суспільства, в якому все взаємопов'язано.

Загалом, готовність реалізуватися в постіндустріальному суспільстві за Беллом – це:

- інноваційність і здатність продукувати нові знання;
- системне мислення заради суспільного блага, аби мати змогу враховувати взаємозв'язки між суперечливими логікою й позиціями в довготривалій та короткостроковій перспективах;
- ефективні навички міжособистісної комунікації та співпраці, аби перемагати в «грі між людьми» [2, р. 127]

В продовження ідей Белла, Тоффлер описує революційну зміну в системі (від)творення багатства, підкреслюючи центральність знань, як нової сутності влади, що «...більше не є додатком до влади грошей та влади мускулів» [4, р. 18].

В контексті необхідних змін цивілізації третьої хвилі індустріальна система освіти є, на думку Тоффлера, застарілою. Вона «так само, як і ЗМІ, потребуватиме запровадження нових каналів та значне збільшення різноманітності програм. Система, *яка дозволить широкий вибір*, має замінити систему, що цього вибору позбавляє, якщо школи мають за завдання готувати до пристойного життя в суспільстві третьої хвилі, не кажучи вже про економічно продуктивні ролі» [4, р. 369]. Більше того, автор звертає увагу на потребу досліджувати зв'язки між освітою та шістьма принципами нових ЗМІ («інтерактивність, мобільність, конвертованість, підключеність, повсюдність та глобалізованість» [4, р. 369]), оскільки обидві системи – освіти та ЗМІ – формуватимуть тих, хто навчатиметься.

Більше того, освіта мусить переїститися з вузького кола зацікавлених, що складалося переважно з батьків, вчителів та тих, хто займався реформою освіти, до більш широкого, в яке увійдуть прогресивні представники бізнесу, які все більше розумітимуть важливість зв'язку між освітою та інноваціями й світовою конкурентоздатністю.

Висновки

З огляду на комплексність питання розглядати вимоги до освіти постіндустріального суспільства варто за умовними напрямками.

Зміст освіти: йдеться, передовсім, про необхідність визначення нового поняття грамотності, нового набору компетенцій, обов'язкових до набуття, серед яких ключовими мають бути здатність до інновацій та готовність брати на себе відповідальність й діяти, системне мислення, розвинуті комунікаційні вміння, тощо. Знання залишаються знаннями, якщо вони здатні призвести до конкретного результату, відтак, аспект придатності застосування знань на практиці є ознакою їх життєздатності.

Формат освіти: освітня система повинна передбачати індивідуальний підхід в навчанні, який би спирався на визначення та розвиток сильних сторін учнів, бути високотехнологічною та такою, що відповідає сучасним форматам нових ЗМІ.

Системні принципи: відкритість за термінами навчання і за доступом, реалізація підходу «навчання протягом життя», втрата школи монопольної ролі на навчання, де-формалізація, функціонування в режимі постійної співпраці з різними не-освітніми інституціями.

Роль вчителя: основна зміна ролі вчителя полягає у необхідності зміни фокусу уваги з

«підтягування слабших» та вирівнювання середнього рівня знань на визначення та розвиток сильних сторін та талантів кожного учня. Такий підхід спрямований на максимізацію наукових досягнень кожної дитини, а не на мінімізацію неуспішного навчання колективу учнів.

Формат вироблення освітньої політики. Адекватна сучасним вимогам освітня політика вимагає формату відкритої міжсекторальної співпраці, в рамках якої представники бізнесу, науковці, неурядових та урядових інституцій повинні визначати освітню політику.

Література:

1. Мей К. Інформаційне суспільство. Скептичний погляд. Київ, 2004. 220 с.
2. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. A Venture of Social Forecasting. New York, 1973. 507 p.
3. Drucker P. Post-capitalist society. New York, 1993. 232 p.
4. Toffler A. Powershift: knowledge, wealth and violence at the edge of the 21st century. New York, 1990. 585 p.
5. Webster F. Theories of the Information Society. London and New York, 2006. 314 p.

СПРИЙНЯТТЯ УЧНЯМИ СВОЄЇ ШКОЛИ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Щудло Світлана Андріївна

доктор соціологічних наук, професор

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Мірчук Ірина Леонідівна

кандидат філософських наук, доцент

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Зелена Оксана Ярославівна

кандидат політичних наук, доцент,

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Наукова проблема. Вже більше року Україна, як і весь світ, дізналася, що таке локдаун, соціальна дистанція, карантин, самоізоляція. Пандемія змінила умови праці, навчання і, навіть, дозвілля. Школа та інші заклади освіти як важливі соціальні агенти змушені були перелаштовуватись на дистанційну, або ж змішану, форму навчання. Відтак, онлайн навчання вплинуло не лише на навчальний процес, але й на процеси взаємодії суб'єктів шкільної освіти.

Значимість шкільної соціалізації учнів, занурення у шкільну атмосферу чи шкільне середовище ніколи не виходила на другий план. Однак у даний час вона суттєво актуалізується, оскільки учні тривалий час позбавлені звичного для них соціального середовища, в якому проводили значну частину свого часу. Водночас, учні залишилися поза звичним живим спілкуванням, комунікацією з однолітками, друзями, вчителями, залишившись сам на сам перед монітором комп'ютера. Така ситуація дає змогу переоцінити чи під іншим кутом глянути на значимість та цінність школи, друзів, вчителів, а також на відчуття зв'язку зі школою.

У нашій розвідці ми спираємось на доробок та методологічний підхід польських науковців, які мають чималий досвід дослідження учнівської молоді та діагностування можливих ризиків у поведінці цієї групи. Суттєвим у цій царині є науковий доробок польських дослідників, а саме: К. Осташевського, К. Бобровського, К. Окуліч-Козарин [1, 2, 3]. Автори даної розвідки теж мають напрацювання у дослідженні психічного здоров'я та профілактики ризикованої поведінки шкільної молоді Львівщини [4, 5, 6].

Метою даної розвідки є емпірико-соціологічний аналіз сприйняття учнями школи в умовах карантину, зокрема виявлення відмінностей між дівчатами та хлопцями, між учнями різних типів поселень задля осмислення можливих зон ризику.

Методологія дослідження. Емпіричний аналіз здійснено на основі результатів українсько-польського соціологічного проекту «Соціальне здоров'я та ризики стилю життя учнівської молоді Львівщини», проведеного у листопаді – грудні 2020 р. за участі авторів цієї розвідки. Ініціатором дослідження та організаційну підтримку забезпечили Інститут психіатрії та неврології (Варшава, Польща) та Державна агенція розв'язання алкогольних проблем (PARPA, Польща). З українського боку дослідження проведене групою соціологів Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка та Національного університету «Львівська політехніка» (координатор проекту з українського боку проф. С. Щудло). Опитування проводилося методом групового аудиторного анонімного анкетування учнів 9-х класів загальноосвітніх шкіл Львівщини (Львова, Дрогобича та сіл Дрогобицького району). Вибірка формувалася як двошарова випадкова, обсяг вибірки у 2020 р. становив 2038 учнів (у Львові опитано 1085 респондентів, у Дрогобичі – 499, у селах Дрогобицького району – 454). Науковий аналіз побудовано на низці питань, які дозволяють з'ясувати відчуття безпеки, прив'язаності та позитивних взаємовідносин у школі. У нашому дослідженні ми зосередилися на обласному і районному типах міст, містах Львів та Дрогобич.